

УДК 338.124.4:336.27(477)

С. І. Логвіновська,

к. е. н., доцент кафедри фінансів, Одеський національний економічний університет

УПРАВЛІННЯ ДЕРЖАВНИМ БОРГОМ УКРАЇНИ В КОНТЕКСТІ ПОДОЛАННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ КРИЗИ В УКРАЇНІ

S. I. Logvinovska,

PhD in Economics, Associate Professor of Finance, Odessa National Economic University

PUBLIC DEBT MANAGEMENT UKRAINE IN THE CONTEXT OF THE ECONOMIC CRISIS IN UKRAINE

В статті досліджено стан державного боргу в Україні, виявлено сучасні тенденції його формування. Автором обґрунтовано концептуальні засади щодо вдосконалення механізму управління державним боргом в контексті подолання економічної кризи в Україні.

In articles doslidzheno mill sovereign Borg in Ukraïni, viyavleno suchasni tendetsii yogo formuvannya. The author obruntuvano kontseptualni ambush schodo vdoskonalennya mehanizmu upravlinnya derzhavnaya Borg in konteksti podolannya ekonomichnoï crisis in Ukraïni.

Ключові слова: державний борг, зовнішній державний борг, внутрішній державний борг, управління державним боргом, система управління державним боргом.

Keywords: public debt, external debt, domestic public debt, debt management, debt management system.

Постановка проблеми. Щорічний значний рівень дефіциту державного бюджету України призводить до зростання боргових зобов'язань держави, і, як слідство, - до зростання витрат на обслуговування боргу, при цьому створює боргові проблеми, які ведуть до розбалансування всієї фінансової системи. Тому скорочення бюджетних дефіцитів і державного боргу - одна з найактуальніших задач економічної політики не тільки України, але і інших країн.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Теоретичним і практичним питанням державного боргу присвячені роботи вітчизняних економістів, а саме: О.Д.Василика, О.І.Барановського, В.М.Гесця, В.А.Андрушенка, С.А.Буковинського, А.С.Гальчинського, А.І.Даниленка, М.Я.Демяненка, О.Д.Заруби, Б.С.Кваснюка, Н.І.Костіної, В.І.Кравченка, І.І.Лукінова, І.О.Пуніної, А.М.Мороза, С.С.Осадця, К.В.Павлюк, А.М.Поддєрьогіна, Г.О.Г'ятаченка, В.М.Федосова, С.І.Юрія, та інших.

Актуальність проблеми. Сьогодні у світі немає жодної економічно розвинутої країни, яка в ті чи інші періоди своєї історії не стикалася б з проблемою державного боргу. Державний борг є невід'ємною частиною більшості фінансових систем світової спільноти та відіграє істотне і багатогранне значення в макроекономічній системі будь-якої держави. Це пояснюється тим, що відносини з приводу формування, обслуговування та погашення державного боргу мають вплив на стан державних фінансів, грошового обігу, інвестиційного клімату, впливають на структуру споживання та розвитку міжнародного співробітництва держав. Саме тому ефективне обслуговування та управління державним боргом, перетворення державних запозичень на дієвий інструмент прискорення соціально-економічного розвитку країни є одним з пріоритетних завдань фінансової політики держави.

Мета наукового дослідження полягає у виявленні сучасних тенденцій формування державного боргу в Україні та обґрунтування концептуальних засад щодо вдосконалення механізму управління державним боргом в контексті подолання економічної кризи в Україні

Основні результати дослідження. Причиною виникнення державного боргу в Україні на сучасному етапі є неважана державою політика, яка не забезпечує збалансованість доходів та витрат держави. З економічної точки зору державний борг являє собою заборгованість державних органів як результат формування додаткових ресурсів держави, спрямованих на вирішення суперечностей між економічними та соціальними потребами суспільства на основі позик грошових коштів у приватних осіб, інститутів недержавного сектору та іноземних кредиторів. З матеріальної точки зору державний борг представляє собою загальну суму заборгованості держави по непогашених боргових зобов'язаннях і несплаченими за ними процентами.

Обсяги боргів переважної більшості країн світу постійно збільшуються, причиною цього явища є дефіцит бюджетів, витрати на підтримку національної валюти, фінансування соціальних та інфраструктурних програм, які не співмірні з державними бюджетами країн, що їх реалізують.

Запозичення держави сьогодні цікавлять чимало громадян, які переймаються фінансовими справами своєї країни. Процес отримання позик з одного боку дозволяє країні швидко вирішити гострі проблеми та фінансувати перспективні національні проекти, з іншого – неефективне використання запозичень суттєво збільшує навантаження на державний бюджет майбутніх років [1].

Основною причиною росту запозичень в нашій країні є неспроможність фінансування соціальних програм за рахунок бюджетних коштів та постійний дефіцит платіжного балансу країни, а в розвинених країнах світу основна маса запозичень спрямовується на реалізацію масштабних національних проектів, розвитку інфраструктури та перспективних галузей економіки.

Міжнародний досвід не дає однозначної відповіді на питання про оптимальні розміри дефіциту бюджету у період фінансової кризи. В процесі співробітництва з МВФ більшість країн утримували дефіцит бюджету в межах 3-4% ВВП, або ж під тиском МВФ змушені були скорочувати його до рівня 1,5-2,5%. Антикризова політика урядів багатьох країн світу не допускає дефіцит бюджету до 3% ВВП та посилює інвестиційну складову його витратків: збільшуються обсяги фінансування великих проектів в галузях інфраструктури, розвитку інновацій та енергозберігаючих технологій.

Слід констатувати, що в Україні практично не ефективно використовується потенціал боргових фінансів. Основна частина залучених за допомогою позик коштів витрачається на фінансування поточних витратків бюджету. Для фінансування проектів розвитку використовуються лише кошти від міжнародних фінансових організацій та іноземних банків. Це свідчить про необхідність удосконалення системи планування, реалізації та контролю за проектами розвитку, що фінансуються за рахунок державних позик.

Бюджетний кодекс України визначає, що державний борг - загальна сума заборгованості держави (Автономної Республіки Крим чи місцевого

самоврядування), яка складається з усіх випущених і непогашених боргових зобов'язань держави (Автономної Республіки Крим чи місцевого самоврядування), включаючи боргові зобов'язання держави (Автономної Республіки Крим чи міських рад), що вступають в дію в результаті виданих гарантій за кредитами, або зобов'язань, що виникають на підставі законодавства або договору [2].

Динаміку зміни обсягу та структури державного та гарантованого державою боргу показано на рис 1.

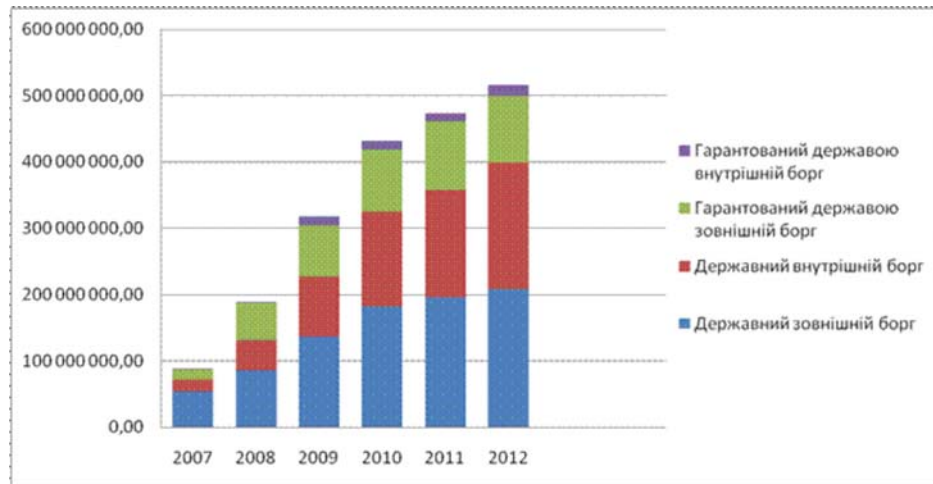

Рис. 1. Динаміка зміни обсягу та структури державного та гарантованого державою боргу, тис. грн.. (2007 - 2012 роки). [3]

Станом на 31 грудня 2012 року державний і гарантований державою борг України становив понад 515,510 млрд грн, або майже 60,735 млрд дол. А ще у 2007 р, ця сума становила - понад 88,744 млрд грн, або більш як 17,573 млрд дол.

Як відомо, загальний борг держави складається із двох сум: державного боргу (тобто фінансових запозичень, які були залучені державою для покриття дефіциту бюджету) та гарантованого державою боргу (тобто боргових зобов'язань вітчизняних суб'єктів господарювання, виконання яких забезпечено державними гарантіями). З одного боку внутрішні запозичення є менш небезпечними ніж зовнішні, адже вони не спонукають до вивезення матеріальних цінностей з країни, а до перерозподілу доходів в середині країни, з іншого – вони стимулюють інфляцію та знижують інвестиційну активність. Вагомою складовою зростання внутрішнього боргу є заборгованість уряду в секторі господарських відносин з реальним (виробничим) сектором економіки.

Державний борг у 2012 р. становив майже 406,115 млрд грн, або близько 50,809 млрд дол, а гарантований державою борг — понад 95,326 млрд грн, або більш як 11,926 млрд дол. 58,15 % від загальної суми боргу становили зовнішні запозичення, 41,85 % коштів було взято в позику державою або компаніями під державні гарантії на внутрішньому ринку України.

Також можна помітити, що у структурі як державного, так і гарантованого боргу, більшу частку мають зовнішні запозичення, що є негативною тенденцією, адже розміщення державних облігацій на внутрішньому ринку, крім того, що є ефективним інструментом впливу на валютний ринок, справляє на уряд дисциплінарний вплив, оскільки змушує його не лише дбати про повернення коштів, а й платити ринкову ціну за користування ними.

Відношення державного боргу до величини ВВП є важливим показником економічної безпеки держави, рис .2

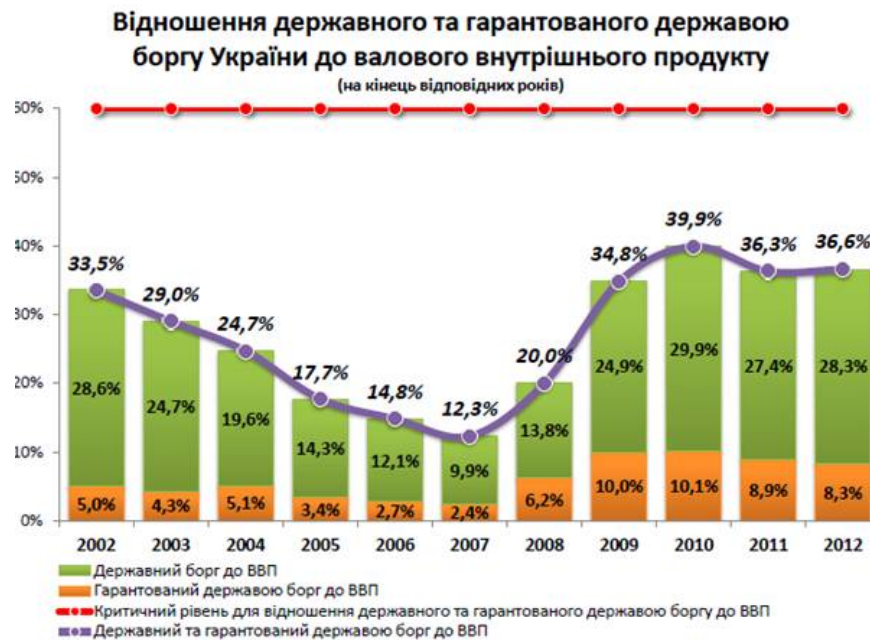

Рис. 2. Відношення державного боргу до ВВП та його критичний рівень [3]

Фахівці визначають рівні боргу відносно ВВП, які є безпечними для країни та загрожують її дефолтом, для України він складає близько 35% від ВВП. Відповідно до законодавства, за Бюджетним кодексом України, величина основної суми боргу не має перевищувати 60 % фактичного річного ВВП. Безпечний рівень боргу - це такий рівень, при якому держава може свчасно і в повному обсязі виконувати свої боргові без проведення реструктуризації цих зобов'язань чи оголошення дефолту, а також здійснювати державні запозичення за прийнятними відсотковими ставками.

Міжнародний Валютний Фонд спрогнозував показники обсягів державного боргу деяких країн світу до 2016 року. Так, наприклад, в Китаї, Ізраїлі, Німеччині суттєво скоротиться держборг, а в США та Росії до 2016 року в порівнянні з 2011 роком він зростатиме до 115.4% та 19.4% ВВП відповідно [1].

Як зазначає І.В.Форкун та К.П. Хитра, необхідно окреслити стратегію управління державного боргу у період подолання економічної кризи в Україні, а саме необхідно встановити розмір дефіциту Державного бюджету на такому граничному рівні, що не дозволить би Уряду перевищувати планові показники залучення позик і безконтрольно нарощувати розмір державного боргу України. Сьогодні Уряд України об'єктивно не має можливостей для проведення експансійної бюджетної політики і включення потужних фіскальних стимулів, спрямованих на піднесення економічної активності в період кризи. Тому, допускаючи значний дефіцит

бюджету, Уряд змушений залучати політично обумовлені позики офіційних кредиторів або ж вдаватися до емісійного фінансування дефіциту, руйнуючи останні опори фінансової стабільності[4].

Насьогодні не визначена чітка система управління державним боргом, яка б гарантувала підвищення координованості дій центральних органів виконавчої і законодавчої влади та визначала пріоритети розвитку економіки та напрямки використання коштів від додаткових запозичень. Тобто необхідно забезпечити інституційними механізмами та визначити напрямки удосконалення управління державним боргом, а саме:

- компетенцією органів влади щодо державного боргу;
- величину, склад та структурні параметри державного боргу, на які повинна орієнтуватись державна політика;
- регламентувати операції щодо управління державним боргом [5,6].

Для вдосконалення боргової політики доцільно здійснити наступні заходи:

- створити сприятливі умови, які забезпечили б довіру інвесторів до ринку запозичень, що призведе до значного збільшення ліквідності ринку та зниження вартості фінансових інструментів;

- визначити та законодавчо закріпити боргову стратегію України, у якій повинні бути встановлені граничні розміри державного боргу та напрями використання залучених коштів;

- у структурі державного боргу слід підвищити частку внутрішньої заборгованості, скорочуючи зовнішню, що зменшить залежність України від іноземного капіталу.

Висновки. Необхідно зазначити, що існують ще питання, які не можуть бути вирішені виключно за рахунок існуючого механізму управління боргом. Необхідно побудувати зважену макроекономічну та податково-бюджетну політику, створити стабільну політичну ситуацію в країні. Та навіть при цьому можуть виникнути зовнішні фактори, які можуть негативно вплинути на фінансовий стан держави, що і спостерігалось останні роки - тобто всього цього недостатньо, щоб гарантувати надійний захист країни від економічних та фінансових потрясінь. Слід підкреслити необхідність надійної основи макроекономічної політики, яка характеризується адекватним режимом валютного курсу; основ грошово-кредитної політики, надійно орієнтованої на досягнення стабільності цін; економічно прийнятних рівнів державного боргу; стійкої зовнішньої позиції, а також фінансової системи, за якої здійснюється належний нагляд. Така основа являє собою важливий фактор, що сприяє появі учасників фінансового ринку впевненості в тому, що вони можуть вкладати кошти в державні цінні папери з мінімальним рівнем невизначеності.

Список використаних джерел.

1. Державний борг України та світу 2011-2013 р. (складові, географія, динаміка): [Електронний ресурс]. - Режим доступу <http://infolight.org.ua/content/derzhavniy-borg-ukrayini-ta-krayin-svitu-2011-2013-roki-skladovi-geografiya-dinamika>
2. Бюджетний кодекс України [Електронний ресурс]: закон України від 08.07.2010 № 2456-VI. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua>.
3. Офіційний сайт Міністерства фінансів України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.minfin.gov.ua>
4. Формування та управління державним боргом в період фінансової кризи [Електронний ресурс]. - Режим доступу http://archive.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/Vchnu_ekon/2010_2_3/195-199.pdf
5. Про результати аналізу внутрішніх і зовнішніх запозичень на фі-нансування Державного бюджету України. — [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.ac-rada.gov.ua>
6. Кукурудза О. В. Вплив державного боргу на соціально-економічний розвиток держави : теоретико - концептуальні засади. [Електронний ресурс] / Режим доступу: http://www.rusnauka.com/7_DN_2007/Economics/20704.doc.htm.

Стаття надійшла до редакції 26.04.2013 р.

ТОВ "ДКС Центр"